

Yleisurheilu yrittää mukautua ajan vaatimuksiin

Yleisurheilun ensimmäiset maailmanmestaruuskilpailut järjestettiin Helsingissä elokuussa 1983. Vaikka kaksi vuosikymmentä on urheiluhistoriassakin lyhyt aika, Helsingissä elokuussa 2005 järjestettyjen kymmenensien MM-kisojen jälkeen on paikallaan arvioida, kuinka yleisurheilu on muuttunut tänä aikana. Selvitän artikkelissani, miten kymmenennet MM-kisat erosivat ensimmäisistä MM-kisoista ja yritän sen pohjalta tehdä samalla muutamia johtopäätöksiä kansainvälisen huippu-urheilun muuttumisesta.

Mikäli kansainvälisen yleisurheiluliiton IAAF:n alkuperäinen suunnitelma olisi pitänyt, ei vuonna 2005 olisi järjestetty lainkaan yleisurheilun arvokisoja. MM-kisat oli aluksi määrä järjestää neljän vuoden välein. Helsingin kisojen jälkeen seuraavina isäntinä olivat alkuperäisrytmin mukaisesti Rooma 1987 ja Tokio 1991, mutta tahti koettiin liian verkkaiseksi. Niinpä seuraavat kisat järjestettiin jo kahden vuoden kuluttua Stuttgartissa. Alkuperäisen aikataulun mukaan neljännet MM-kisat olisivat olleet vasta vuonna 1995 Göteborgissa. Jos neljän vuoden periodilla olisi jatkettu, Aki Parviaisesta olisi tullut keihäänheiton maailmanmestari viidensissä MM-kisoissa Sevillassa vuonna 1999. Tällä rytmillä kuudennet kisat olisivat osuneet Pariisiin, ja Osaka järjestäisi seitsemännet kisat vuonna 2007.

Tommi Evilä saavutti Helsingissä kisahistorian 18:nneen suomalaismitalin. Kolmeen mitaliin Suomi on yltänyt neljä kertaa, kerran on tuotu kotiin kaksi mitalia, nyt saatiin tyytyä neljännen kerran yhteen mitaliin. Kerran Suomi on jäänyt MM-kisoissa kokonaan ilman mitalia.

Lajifriikit muistavat, että Reima Salonen käveli 50 kilometrin MM-pronssille jo vuonna 1976, sillä kansainvälinen yleisurheiluliitto myönsi tuolle yksittäiselle kilpailulle MM-statuksen.

Salosen varhainen erillismitali mukaan laskien suomalaisurheilijat ovat siis voittaneet 19 MM-mitalia yleisurheilussa.

Yleisurheilu on yksi kansainvälisimmistä urheilulajeista. Kun kansainvälisessä yleisurheiluliitossa on 211 jäsenmaata, MM-kisoissa näyttää vakiintuneen käytäntö, että noin viidennes liiton jäsenmaista pääsee juhlimaan mitalimenestystä.

Toisaalta yleisurheilu on erityisen eurooppalainen laji, mistä kertoo sekin, että vain kaksi kertaa MM-kisat on pidetty Euroopan ulkopuolella. Niin Tokiossa 1991 kuin Edmontonissa 2001 järjestelyt toimivat kuitenkin hyvin, joten siinä mielessä Euroopa-keskeisyydelle ei löydy perusteita. Japani pääsee Suomen tavoin toistamiseen kisaisännäksi vuonna 2007.

Vuoden 2005 kisojen jälkeen eräät eurooppalaiset urheilujohtajat esittivät ajatuksen, että MM-kisoissa pitäisi palata alkuperäiseen nelivuotisrytmiin. Samalla Euroopan mestaruuskilpailuja alettaisiin järjestää joka toinen vuosi. Näin Euroopassa saataisiin juhlia omia mitalisteja myös juoksumatkoilla. Tätä ehdotusta tukisi MM-kisojen isännöityn kierrättäminen enemmän Euroopan ulkopuolella. Esimerkiksi MM-kisojen menestynein maa Yhdysvallat ei ole toistaiseksi järjestänyt yksikään MM-kisoja.

Kisajärjestäjien ongelmia

Suomi sai kisaisännöityn keväällä 2002, kun kisat alun perin saanut Lontoo joutui niistä luopumaan. Suomi viritti mittavan hakukampanjan Suomen urheiluliiton puheenjohtajan Ilkka Kanervan johdolla. Haussa pystyttiin hyödyntämään Suomen järjestäjämainetta edellisistä arvokisoista. Olympiakisat 1952, EM-kisat 1971 ja 1994, samoin kuin MM-kisat 1983 olivat kaikki onnistuneet erinomaisesti.

Vuoden 1983 kisojen hyvää muistoa korostaa se, että tuohon aikaan kansainvälinen politiikka vaikutti huippu-urheiluun boikottien muodossa. Yleisurheilu, joka on suurin laji olympiakisoissa, oli edellisen kerran kerännyt maailman huiput Münchenin olympiakisoihin vuonna 1972. Montrealin kisoja 1976 varjosti muutamien Afrikan maiden boikotti, vuoden 1980 Moskovan kisoja länsimaiden boikotti ja vuoden 1984 Los Angelesin kisoja itäblokin vastaboikotti.

Boikottien sijaan Helsingin 2005 kisajärjestäjillä oli muita

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää mukautua ajan vaatimuksiin

murheita. Ensimmäinen oli aikapula, toinen kilpailupaikka, Olympiastadion.

Kolme vuotta on lyhyt aika Suomen kaikkien aikojen suurimman tapahtuman järjestämiseen. Antti Pihlakoski siirtyi SUL:n toimitusjohtajan ja MM-hakuprojektin vetäjän tehtävistä vetämään täysipäiväisesti MM-projektia. 3000 vapaaehtoisen työntekijän valinta ja kouluttaminen oli yksi avaintehtävistä, sillä Suomen oli pakko rakentaa kisat vapaaehtoistyölle. Helsingin kisabudjetti, 28,5 miljoonaa euroa, oli vain puolet Pariisin vuoden 2003 kisojen budjetista.

Toinen suuri ongelma oli Olympiastadion. Vaikka Yrjö Lindgrenin ja Toivo Jylhän vuonna 1938 valmistunutta funkkistyylistä areenaa on ylistetty maailman kauneimmaksi, ei se täytä nykyajan vaatimuksia. Ensimmäinen edellytys oli stadionin ainakin osittainen kattaminen. Takasuoralle saatiin Helsingin kaupungin ja valtion varoilla 10 miljoonaa euroa maksanut pysyvä katto. Lisäksi järjestäjät maksoivat lehdistökatsomon väliaikaisen kattamisen. Onneksi, sillä viitenä kisapäivänä yhdeksästä satoi vettä.

Suurten kisojen talouden kannalta stadion on liian pieni. Olympiakisoissa sinne mahtui poikkeusrakenteiden ansiosta jopa 70 000 katsojaa. Nykyisellään stadion vetää 40 000 katsojaa. Näistä katsomopaikoista median, urheilijoiden, sponsoreiden ja vip-vieraiden käyttöön meni 15 000 paikkaa, joten myyntiin saatiin vain 25 000 lippua päivässä. Lipunmyynti onnistui kuitenkin hyvin, ja paikalle saatiin saman verran katsojia kuin ensimmäisiin MM-kisoihin, yhteenlaskien reilut 400 000 tuhatta. Lippujen hinnoittelu tuntui myös osuneen kohdalleen, sillä järjestäjät saivat lipunmyynnistä yli 17 miljoonaa euroa. Se on Suomessa järjestettyjen urheilutapahtumien ennätys. Sitä järjestäjät tarvitsivat, sillä tv-oikeuksien myynnistä tulevat rahat menevät kansainväliselle yleisurheiluliitolle IAAF:lle, tarkkaan ottaen sen japanilaiselle markkinointiyhtiölle Denzulle.

Helsingin vuoden 2005 kisoihin osallistui 196 maata, ensimmäisiin kisoihin 153 maata. Urheilijoita oli 1849, kun heitä ensimmäisissä kisoissa oli 1335.

Osanottajamaiden määrän kasvu ei suoraan merkitse yleisurheilun leviämistä uusille alueille. Pikemminkin syynä on ollut itäblokin hajoaminen, jonka seurauksena maailmankartalle on ilmestynyt uusia maita. Miesten korkeushypyn yllätysvoittaja Juri

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää
mukautua ajan
vaatimuksiin

Krimarenko juhli Ukrainan ensimmäistä korkeushypyn maailmanmestaruutta. Hän ei ole kuitenkaan ensimmäinen ukrainalainen lajivoittaja. Maanmies Gennadi Avdejenko, joka voitti korkeuden ensimmäisissä kisoissa, edusti tuolloin luonnollisesti Neuvostoliittoa.

Amatööriydestä ammattilaisuuteen

Kaupallisuus tuli ryminällä yleisurheiluun 1980-luvulla. Vuonna 1976 Lasse Vireniä uhkasi olympiakisoista sulkeminen, kun hän nosti Montrealissa ilmaan voittoisat Tiger-piikkarinsa. Kymmenen vuotta myöhemmin rahapalkintoja jaettiin jo avoimesti. Esimerkiksi norjalainen Ingrid Kristianssen sai vuonna 1985 Lontoon maratonvoitostaan palkinnoksi 78 000 dollaria.

Rahapalkinnoista ei puhuttu, kun yleisurheilun MM-kisoja alettiin suunnitella. Tosin kansainvälisessä urheilussa alkoi 1980-luvulla liikkua tv-sopimuksien tuomaa rahaa. Rahapalkintojen vakiinnuttaminen tapahtui yleisurheilussa vuonna 1985 alkaneen yleisurheilun GP-kilpailusarjan myötä. Samalla voitiin lopettaa puheet sala-ammattilaisuudesta. Kansainvälisen yleisurheiluliiton oli luotava niin kiinnostava kilpailujärjestelmä, että se kiinnostaisi MM-kisojen synnyttämiä tähtiurheilijoita. Siihen tarpeeseen GP-sarja vastasi. Kun huiput kisasivat keskenään, syntyi maailmanennätyksiä ja hyvää tv-viihdettä.

IAAF:n piti puolestaan varmistaa, että huiput ovat tv-katsojien ihailtavina myös MM-tasolla. Sen vuoksi Ateenan vuoden 1997 kisojen alla luotiin villin kortin sääntö, jonka mukaan hallitseva mestari pääsee automaattisesti seuraaviin kisoihin puolustamaan titteliään. Sääntö laadittiin sen vuoksi, että Yhdysvaltain supertähti Michael Johnson ei voinut jalkavamman vuoksi osallistua maansa karsintoihin. 400 metrin ME-juoksija oli tehnyt historiaa voittamalla edellisvuonna 200 metrin ja 400 metrin olympiakullat, joten IAAF:n oli muutettava sääntöjään saadakseen supertähden myös omiin kisoihinsa.

Sääntömuutos antoi mahdollisuuden siihen, että yksi maa voi lähettää neljä urheilijaa MM-kisoihin. Ensimmäiset nelosvoitot nähtiin Helsingissä 2005 miesten 200 metrillä (USA) ja naisten 5000 metrillä (Etiopia).

Neljä vuotta todettiin kuitenkin liian pitkäksi väliksi MM-kisoille jo varhain. Jos kisoja järjestettäisiin useammin, tulisi myös

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää mukautua ajan vaatimuksiin

IAAF:lle enemmän rahaa. Vuonna 1993 Stuttgartissa pidettiin ensimmäiset kaksivuotisen periodin kisat. Suomessa huomio kiinnittyi siihen, saako naisten 10 kilometrin kävelyn kylkiäisinä Mercedes Benzin voittanut Sari Essayah tuotua palkintonsa kotimaahan, vai meneekö urheilijan tili miinukselle verotuksen vuoksi. Asia järjestyi, ja suomalainen naisyleisurheilija pääsi ajamaan kilpailumatkojaan ammattiuurheilijan tyyliin.

Kaupallistuminen ja sen myötä ammattimaistuminen eteni-
vät 1990-luvulla niin vauhdikkaasti, että kansainvälisen yleisurheiluliiton oli tehtävä nimenmuutos. Vanha nimi International Amateur Athletic Federation sai väistyä Edmontonissa 2001 ja tilalle tuli International Association of Athletic Federations. Lyhenne säilyi kuitenkin samana: IAAF.

Nykyisissä MM-kisoissa on avoimet rahapalkinnot. Maailmanennätyksestä saa 100 000 dollarin bonuksen, mikä on mukava lisä 60 000 dollarin voittorahojen päälle. Hopeasta maksetaan 30 000 ja pronssista 20 000 dollaria.

Helsingissä 2005 kaikki kolme ME-bonusta menivät naisille. Bonusurheilijat olivat seipään Jelena Isinbajeva, kävelyn Olympiada Ivanova ja keihään Osleydis Menendez.

Taloudellisten intressien kasvaessa myös urheilun lieveilmiöt lisääntyvät. Vuoden 2005 kisoissa tehtiin 884 dopingtestiä, joista kaksi oli positiivisia. Testien määrä kaksinkertaistui edellisiin, Pariisin kisoihin verrattuna. IAAF onkin ottanut tiukan linjan dopingiin. Se päätti Helsingin kongressissa esittää, että kansainvälinen antidopingjärjestö Wada nostaisi kilpailukiellon jo ensimmäisen käryn yhteydessä neljään vuoteen.

Uutena ilmiönä esiin on noussut huipputasoisen yleisurheilijoiden ostaminen edustamaan toista maata. Esimerkiksi kenialainen Said Saaef Shaheen juoksi 3000 metrin estejuoksun mestaruuteen Helsingissä Qatarin paidassa.

Helsingissä IAAF tekikin päätöksen, että kansalaisuutta vaihtanut urheilija joutuu odottamaan pääsääntöisesti jopa kolme vuotta, ennen kuin saa edustaa MM-tasolla uutta maataan. Säännöissä on toki varaus myös poikkeustilanteita varten. Liiton senegalilainen puheenjohtaja Lamine Diack perusteli rajoitus-
päättöstä sillä, että ei ole hyväksyttävää pitää urheilijoita tuotteina, joita ostetaan ja myydään.

Kalle Virtapohja
Yleisurheilu yrittää
mukautua ajan
vaatimuksiin

Lajit ja tulostaso

Yleisurheilun kehityksestä parin vuosikymmenen aikana saa mielenkiintoisen kuvan, kun vertaa ensimmäisten ja kymmenensien MM-kisojen lajeja ja voittotuloksia. Naisilla on nykyisin lähes sama kilpailuohjelma kuin miehillä. Miehillä on 24 lajia ja naisilla estejuoksun tultua ohjelmaan Helsingissä yhteensä 23 lajia. Naisilta puuttuu vain 50 kilometrin kävely. Naisten moniottelussa on seitsemän lajia ja miehillä kymmenen. Naisten ottelussa lajimäärää ei ole tarkistettu, vaikka seiväshyppy on vuodesta 1999 ollut MM-kisojen ohjelmassa myös naisilla.

Ensimmäisissä MM-kisoissa miehillä oli samat lajit kuin tällä hetkellä, joskin keihäänheitossa keihään rakennetta on muutettu heittojen lyhentämiseksi. Naisten MM-kisahistoria alkoi 17 lajilla. Naisilla ei ollut vuonna 1983 kävelyä, moukarinheittoa, seiväshyppyä eikä kolmiloikkaa.

Myös naisten pitkien matkojen juoksu oli uusi asia vuonna 1983. Olympiakisoissa ei ollut vielä juostu naisten maratonia, mutta ensimmäisten MM-kisojen ohjelmaan maraton otettiin. Naisten toiseksi pisin juoksumatka oli 3000 metriä.

Miesten tulostaso on mennyt selvästi eteenpäin kahden vuosikymmenen aikana. Vain neljässä miesten lajissa vuoden 1983 voittotulos oli parempi kuin vuoden 2005 voittotulos. Näistä 800 metriä, 5000 metriä ja maraton ovat kunkin kilpailun luonteseen sidottuja. Ilmeisesti juuri miesten 800 metrillä oltiin kisa-historian alkaessa lähimpänä nykyistä tasoa. Miesten pikaviestissä Ranskan vuoden 2005 voittotulos on selvästi huonompi kuin Carl Lewisin ankkuroima vuoden 1983 ME-aika 37,86. Mikäli Yhdysvallat olisi ollut mukana vuoden 2005 loppukilpailussa, olisi tuo aika kenties ollut alitettavissa. Viestijuoksussa kapula pitää kuitenkin tuoda maaliin myös alkuerässä.

Parhaiden naisten tulostason kehitys on ollut vaatimattomampaa. DDR:n naiset olivat Helsingin 1983 kisoissa tyrmäävän hyviä. Sittemmin on tullut vahvistusta sille, että tuloksia autettiin dopingilla. Naisten vuoden 1983 kisojen 17 voittotuloksesta peräti yhdeksän on parempia kuin vuoden 2005 vastaava. Jarmila Kratochvilova, Tshekkoslovakian kaksinkertainen maailmanmestari 400 ja 800 metrillä, olisi voittanut myös vuoden 2005 kisoissa samat matkat.

DDR olisi voittanut naisten molemmat viestit, ja ensimmäis-

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää mukautua ajan vaatimuksiin

ten kisojen nuorin mestari, 18-vuotias Heike Drechsler (silloinen Daute) olisi tuloksellaan 727 ollut pituushypyn ylivoimainen voittaja myös vuonna 2005. Hän yritti päästä vielä vuonna 2004 olympiakisoihin puolustamaan 35-vuotiaana saavuttamaansa Sydneyn olympiakultaa, mutta ikä alkoi 39-vuotiaalla painaa jo liikaa. Helsingin MM-kisoissa 2005 hän oli mukana Eurosportin tv-toimittajana.

Toisellakin ensimmäisten MM-kisojen naismitalistilla oli huomattavan pitkä ura huipulla. Merlene Ottey voitti vuosien 1983 ja 1997 välillä yhteensä 14 MM-mitalia eli enemmän kuin kukaan muu. 37-vuotiaana vuonna 1997 hän oli vielä 200 metrillä MM-kolmonen.

Kesältä 2005 ei pidä unohtaa kahdeksansissa kisoissaan urheilleita Saksan Lars Riedeliä eikä Venäjän Jelena Nikolajevaa, vaikka menestystä ei nyt tullutkaan. Viisinkertainen maailmanmestari 38-vuotias Riedel sijoittui kiekossa yhdeksänneksi. Naisten 20 kilometrin kävelyn mestaruutta puolustanut 39-vuotias Nikolajeva joutui puolestaan keskeyttämään.

Helsingistä 1983 alkoi lajiaan ylivoimaisimmin hallinneen Sergei Bubkan ura. Hän voitti Helsingissä 19-vuotiaana ensimmäisen MM-kultansa tuloksella 570. Yhteensä Bubka voitti ennätyselliset kuusi maailmanmestaruutta. Hän paransi maailmanennätystä yhdeksän kertaa ja ylitti ensimmäisenä kuusi metriä. ME 614 tuntuu olevan muille hyppääjille yhäkin saavuttamaton unelma.

Samat Helsingin kisat osuivat 400 metrin aitajuoksun kuninkaan Edwin Mosesin uran parhaisiin vuosiin. Moses voitti Helsingissä ja neljä vuotta myöhemmin Roomassa. Hieman ennen Roomaa hänen ainutlaatuinen 122 voiton putkensa oli tosin ehtinyt katketa. Hän hallitsi lajiaan voittamattomana vuosikymmenen 1977–1987. Tuntuu siltä, että GP-kilpailusarjan aikakaudella moiseen voittoputkeen ei kukaan enää voi yltää.

Millintarkkaa ammattiosaamista

Ensimmäiset MM-kisat muistetaan Suomessa keihäänheittäjä Tiina Lillakin kisoina, ja yhä edelleen Lillak on rakastetuimpia suomalaisia urheilijoita. Hänen mestaruutensa osui ajankohtaan, jolloin naisten urheilu kehittyi voimakkaasti. Seuraavana talvena Sarajevon talviolympiakisoissa kolme kultaa voittanut

Kalle Virtapohja
Yleisurheilu yrittää
mukautua ajan
vaatimuksiin

Marja-Liisa Hämäläinen oli seuraava naisurheilun supertähti Suomessa. Hän olikin jo enemmän huippu-urheilija kuin naisurheilija. Naisten huippu-urheilu sai Suomessa lyhyen ajan sisällä kaksi menestyvää keulakuva.

Ensimmäisten MM-kisojen tunnelmaa olivat rakentamassa hopea-aituri Arto Bryggare ja 5000 metrin pronssille sukeltanut Martti Vainio. Päämatkallaan kymppillä Vainio oli jäänyt niukasti neljänneksi, joten hän päätti vaikka heittäytyä mitalille, jos tilanne sitä vaatii.

Tommi Evilän pituushypyn pronssissa kesällä 2005 oli mukana kaikki draaman ainekset. Jo karsinnassa Evilä onnistui rikkomaan Rainer Steniuksen 39 vuotta vanhan Suomen ennätyksen 816, jota monet hyppääjäpolvet olivat tavoitelleet. Stenius oli täynnä pyhää henkeä ja totesi, että loppukilpailussa Evilä voisi vaikka voittaa. Hyvin Stenius aavisti, sillä Evilän viidennen kierroksen hyppy toi pronssimitalin yhden sentin turvin. Mitali tuntui suurvoitolta, ja esimerkiksi Turun Sanomat otsikoi Evilän pelastaneen Suomen kisat.

Tämän päivän huippu-urheilijalta edellytetään viihdyttäjän kykyä. Pelkkä pitkä hyppy ei riitä. On hyvä olla Evilän tapaan myös sopivasti kapinallinen, pitkätuukkainen ja hevirokin diggari. Hänestä suomalainen yleisurheilu sai nykyaikaisen keulakuva.

Yleisön viihtymisen kannalta entistä tarkempi tapahtumasuunnittelu on myös välttämättömyys. Vuoden 2005 kisojen järjestäjät saivat kiitosta aikataulutuksestaan ja tapahtumien rytmityksestä. *Event presentation* on termi, jolla tarkoitetaan kisatapahtuman huolellista suunnittelua. Sen avulla varmistetaan, että esimerkiksi pituushypyn ratkaisuhetkistä saadaan nauttia ilman latistavaa säröä, joka voisi syntyä vaikkapa huonosti ajoitetusta palkintoseremoniasta.

Tapahtumasuunnittelu auttaa urheilijoita keskittymään suorituksiinsa. Samalla se auttaa niin yleisöä kuin tv-ohjaajaa suuntautumaan kulloisenkin lajin ratkaisuihin ja saamaan entistä viihdyttävämpiä urheiluelämyksiä.

Kymmenennet MM-kisat opettivat suomalaisille järjestäjille monia asioita. Yksi päällimmäisistä on se, että tämän luokan tapahtuman toteuttajana ei voi olla mikään yksittäinen urheilujärjestö. Järjestelyjä varten pitää perustaa yhtiö, jonka yhtenä osakkaana urheilujärjestö voi olla. Näin myös suurten kisojen järjestämisessä liikutaan ammattimaisempaan suuntaan. Urhei-

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää
mukautua ajan
vaatimuksiin

lijat olivat siirtymässä kohti ammattimaisuutta jo ensimmäisten MM-kisojen aikoihin. Nyt perässä tulevat kisajärjestäjät ja urheilujohtajat.

Urheilijoille jaettiin kisoissa sijoitus- ja tulosbonuksina 7,3 miljoonaa euroa. Valtiovalta keräsi sitäkin enemmän tuloa verojen muodossa monia eri kanavia pitkin.

Palkintorahojen suuruus herättää kysymyksen, kuinka kauan pituushypyn mittamies tulee kisoihin ilman verokirjaa. Ennen pitkää voidaan olla tilanteessa, jossa ammattiurheilun talkoopohjaiset kisajärjestelyt eivät enää onnistu. Silloin puhutaan suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin perusteellisesta muutoksesta.

Kalle Virtapohja

Yleisurheilu yrittää
mukautua ajan
vaatimuksiin